

УДК 343.12:342.7 (477)

DOI <https://doi.org/10.32782/2078-3566-2024-4-22>

Наталія ШУМСЬКА[©]

тимчасово виконуючий обов'язки начальника відділу
аспірантури (ад'юнктури) і докторантури
(Дніпровський державний університет внутрішніх справ,
м. Дніпро, Україна)
nataliia.shumska@dduvs.edu.ua

ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ЗАТРИМАННЯ УПОВНОВАЖЕНОЮ СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ: ДОСЛІДЖЕННЯ ПІДСТАВ ТА ПРАКСЕОЛОГІЇ ЗАХОДУ

У статті розглянуто питання визначення видової приналежності затримання до конкретного інституту кримінального процесу та піднято питання дуалістичного підходу науковців у цьому аспекті. Звернено увагу на праксеологічні аспекти реалізації процедури затримання, передбаченої кримінальним процесуальним законодавством, та проблемні моменти, на які варто зважати практичним працівникам. Досліджено підстави затримання як правомірні умови обмеження права на свободу та особисту недоторканність і їх кореляцію зі статтею 5 Конвенції.

Ключові слова: затримання, уповноважена службова особа, тимчасовий запобіжний захід, підстави затримання, право на свободу та особисту недоторканність.

Постановка проблеми. Затримання в рамках кримінального процесу відіграє значну роль для забезпечення кримінального провадження, щоб у подальшому була сформована належна доказова база. Законодавцем сформовано деякі доволі чіткі алгоритми здійснення затримання уповноваженою службовою особою за вчинення злочину без ухвали слідчого судді, однак, незважаючи на це, практичним працівникам слід звертати увагу на праксеологічні проблеми реалізації цього заходу. Варто акцентувати увагу на тому, що порушення процедури може призвести до свавільного обмеження права на свободу та особисту недоторканність, адже затримання має наслідком обмеження цього права, яке може бути здійснено виключно на законних підставах, визначених кодифікованим процесуальним законом. При цьому в інституті затримання досі існують невирішені питання, пов'язані з інтенсивним оновленням законодавства, іноді прийняттям необґрунтованих змін.

Аналіз публікацій, у яких започатковано вирішення цієї проблеми. В українській науці основні аспекти затримання досліджували О.В. Баулін, В.П. Бірюков, А.Я. Дубинський, О.В. Капліна, О.П. Кучинська, Л.М. Лобойко, Є.І. Макаренко, В.Т. Нор, М.А. Погорецький, О.Ю. Татаров, А.Р. Туманянц, В.М. Тertiшник, Л.Д. Удалова, А.П. Черненко, О.В. Шульга, М.Є. Шумило, О.Г. Яновська. Затримання науковцями вивчалось у багатьох різних аспектах, однак досі існують певні невирішені питання та проблемні аспекти з огляду на інтенсивне оновлення кримінального процесуального законодавства.

Мета статті полягає в тому, щоб дослідити затримання в практично-прикладному розрізі з визначенням його місця серед інститутів кримінального процесу, а також звернути увагу на підстави затримання, їх значення, правову природу і застосування.

Виклад основного матеріалу. Затримання в системі заходів забезпечення кримінального провадження є тимчасовим запобіжним заходом. Він вивчається багатьма науковцями в різних аспектах, тобто не тільки як запобіжний захід, але й як, зокрема,

слідча дія [2, с. 19; 10, с. 243]. Науковці підтримують твердження щодо того, що протокол затримання має значне доказове значення. Однак ми не можемо погодитися з тим, що протокол затримання є джерелом доказів, адже віднесення затримання до запобіжних заходів є цілком обґрунтованим. На нашу думку, затримання – це спосіб забезпечення кримінального провадження для того, щоб запобігти переховуванню правопорушника, організувати проведення необхідних слідчих (розшукових) дій та зібрати достатню доказову базу у конкретному кримінальному провадженні тощо. Слід підтримати думку деяких дослідників, які заперечують доказове значення протоколу затримання і критично оцінюють віднесення затримання до переліку слідчих дій. Науковці аргументують це так: слідчі дії як засоби збирання доказів містять комплекс визначених кримінальним процесуальним законом пошукових, пізнавальних і засвідчувальних операцій, які повинні відповідати особливостям слідів певного виду і бути пристосованими до ефективного пошуку, виокремлення і закріплення необхідної доказової інформації. Затримання повинно бути саме таким для того, щоб вважатися слідчою дією і бути джерелом доказів. У цьому разі слід виходити з принципів формальної логіки та розуміння процесуальних процедур і закономірностей кримінального процесу. Так, затримання не формує нових фактичних даних відповідно до фактичних обставин кримінального провадження, однак нові докази можуть бути отримані виключно в результаті затримання, тобто після проведення низки слідчих (розшукових) дій із затриманою особою: допит підозрюваного, слідчий експеримент, пред'явлення для впізнання, які в подальшому є елементами доказової бази. Аналогічно і протокол затримання особи, підозрюваної у вчиненні кримінального правопорушення не є джерелом доказів, тому що цей процесуальний документ лише констатує факт затримання і складається для фіксації часу затримання, вилучених речей і документів в результаті особистого обшуку, залучення захисника або відмову від нього та конкретизації інших важливих для підозрюваного моментів, щоб його права і свободи, гарантовані Конституцією України та КПК України, були захищені. Особливо під час складання протоколу затримання особи слідчий звертає увагу на зазначення часу затримання особи, адже, відповідно до чинного законодавства, часом затримання є фактичний час моменту затримання, тобто обмеження пересування, а не час заповнення самого бланку протоколу. На це слід звертати увагу практичним працівникам, адже в подальшому від цього залежить допустимість доказів, отриманих під час досудового розслідування.

Д.В. Лазарева у монографічному дослідженні «Затримання уповноваженою службовою особою у кримінальному процесі України» зазначає, що з огляду на тривалі наукові суперечки, які точаться в наукових колах щодо видової приналежності затримання до конкретного інституту кримінального процесу – слідчих дій або запобіжних заходів, сформувався «компромісний» варіант вирішення цієї проблеми. Дослідниця зазначає, що в основі такого підходу лежить теза про подвійну мету затримання [7, с. 19–20]. В.О. Малярова зазначає, що приналежність залежить від того, яка мета домінує: обмеження волі особи для запобігання її злочинної діяльності чи одержання доказів в разі раптового захоплення, затримання можна розглядати і як тимчасовий запобіжний захід. Таким чином, спостерігаємо дещо дуалістичний підхід до видової приналежності затримання в рамках кримінального процесу та визначення його місця серед процесуальних інститутів [9, с. 116–117].

На думку Є.І. Макаренка, затримання у порядку статей 207–208 КПК України, слід вважати процесуальною дією, що полягає у фізичному захопленні (на місці злочину, в результаті переслідування або розшуку), обеззброєнні й доставленні до органу досудового розслідування особи, підозрюваної, обвинуваченої або засудженої за вчинення злочину, за який передбачено покарання у вигляді позбавлення волі, задля ідентифікації затриманої особи, з'ясування її причетності до скоєного кримінального правопорушення, а за підтвердження наявної підозри – вирішення питання щодо доцільності і виду запобіжного заходу, який має бути застосований до неї задля забезпечення належної участі в досудовому

та судовому кримінальному провадженні тощо [8, с. 129–130]. Дослідник звертає увагу на правову природу і сутність затримання, а також робить акцент на алгоритмах його здійснення, що не менш важливо в аспекті дотримання права на свободу та особисту недоторканність. Практичним працівникам не варто ігнорувати питання про дотримання процедури затримання, визначеної КПК України із забезпечення усіх передбачених прав і свобод або прав, які потенційно можуть бути порушені, що стане приводом для звернення до Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ). Крім цього, Є.І. Макаренко висуває новаторські ідеї щодо функціонування інституту затримання, а саме: науковець пропонує, щоб кримінальний процесуальний закон передбачав можливість проведення затримання до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, а його тривалість не має перевищувати 3 годин [8, с. 129–130]. Однак наведені нами для прикладу новації не визнані законодавцем прийнятними в аспекті кримінального процесуального законодавства, тому що процедура затримання передбачає процесуальне оформлення, доставлення особи, вжиття певних процесуальних заходів за необхідності, що потребує значних часових витрат, тому, на нашу думку, хронометричне реформування затримання, яке полягає в скороченні строку затримання, не є виправданим. Обґрунтування необхідності внесення цих змін прагненням забезпечити законність не є цілком справедливим, тому що за умови вжиття уповноваженою службовою особою всіх заходів для забезпечення дотримання конституційних і процесуальних прав і свобод принципи верховенства права і законності в рамках кримінального процесу будуть дотримані.

Питання реформування строку затримання особи з моменту обмеження пересування особи за законною вимогою уповноваженої службової особи до моменту звільнення або здійснення судового контролю розглядає М.М. Потоцький, який не підтримує строк, закріплений законодавцем у ст. 211 КПК України. Так, відповідно до кримінальної процесуальної норми, «строк затримання особи без ухвали слідчого судді, суду не може перевищувати сімдесяти двох годин з моменту затримання <...> затримана <...> особа не пізніше шістдесяти годин з моменту затримання повинна бути звільнена або доставлена до суду для розгляду клопотання про обрання стосовно неї запобіжного заходу» [6]. Таким чином, судовий контроль за чинним КПК України відбувається через 60 годин з моменту затримання і повідомлення особі про підозру. М.М. Потоцький вважає, що у цьому разі порушені вимоги «автоматичності» і «негайності» перевірки затримання, сформовані практикою ЄСПЛ. Автор пропонує певним чином модернізувати цей алгоритм, доповнивши його алгоритмом процедури “Habeas Corpus Act”, яка традиційно вимагає, щоб затриманий був доставлений до слідчого судді для перевірки законності затримання протягом 24 годин з моменту звернення. З цього науковець виводить таку пропозицію: «Негайно, але не пізніше, ніж через 12 годин з моменту затримання, особа повинна постати перед слідчим суддею» [11, с. 117–118; 22, с. 177–178]. Так, дослідник переконаний, що строк у 12 годин більше відповідатиме параметру негайності, ніж 60 годин. Однак варто висловити заперечення щодо цієї пропозиції, адже кримінальний процес, як і будь-яка інша система або явище, базується на кількісному і якісному вимірі. Затримання як тимчасовий запобіжний захід характеризується обмеженням права на свободу та особисту недоторканність особи та за необхідності інших конституційних прав. Ці обмеження мають бути належним чином процесуально оформлені, саме тому слідчий повинен мати достатньо часу для виконання своїх прямих обов’язків у конкретній ситуації затримання. Зменшення строку затримання, на нашу думку, може негативно позначитися на якості оформлених матеріалів і стати чинником певних порушень прав і свобод затриманої особи через брак часового ресурсу.

Однак ми дотримуємося позиції, відповідно до якої затримання слід відносити до заходів забезпечення кримінального провадження, адже воно спрямовано на створення сприятливих умов для збирання доказів, організації розслідування та ведення кримінального провадження. Вжиття цього заходу сприяє результативності та ефективності

кримінального провадження, однак при цьому варто розглядати його не як джерело доказів, а умову їх отримання, засіб забезпечення доказування, що, власне, підтверджує його статус. Д.В. Лазарева в межах монографічного дослідження виводить таку дефініцію затримання уповноваженою службовою особою: «це захід забезпечення кримінального провадження, який застосовується без ухвали слідчого судді уповноваженою службовою особою, наділеною відповідно до закону спеціальними повноваженнями для обмеження права на свободу та особисту недоторканність особи, обґрунтовано підозрюваної у вчиненні кримінального правопорушення на основі очевидних фактів і обставин, які особисто сприймалися працівником правоохоронного органу в момент вчинення (замаху на вчинення) злочину або безпосередньо після цього, і виражається в проведенні процесуальної дії задля запобігання її протиправним діям або припинення їх, унеможливлення втечі та доставлення її до найближчого органу, в компетенцію якого входить перевірка зазначеної підозри шляхом проведення досудового розслідування» [7, с. 66]. На нашу думку, подане тлумачення поняття «затримання уповноваженою службовою особою» достатньо повно розкриває усі його особливості та властивості цього поняття кримінального процесу. В тлумаченні зазначено формулювання «на основі очевидних фактів і обставин», у якому йдеться про обґрунтованість і аргументованість, що зумовлено існуванням типових випадків, які є винятковими для здійснення затримання уповноваженою службовою особою.

Затримання особи без ухвали слідчого судді, суду відповідно до ст. ст. 207–208 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) обов'язково здійснюється з дотриманням права на свободу та особисту недоторканність. Зокрема, кодифікований процесуальний закон передбачає забезпечення цього права як засаду кримінального процесу, адже, відповідно до ч. 1 ст. 12 КПК України, «під час кримінального провадження ніхто не може триматися під вартою, бути затриманим або обмеженим у здійсненні права на вільне пересування в інший спосіб через підозру або обвинувачення у вчиненні кримінального правопорушення, інакше як на підставах та в порядку, передбачених КПК України» [6]. З огляду на це чинним процесуальним законодавством у ч. 1 ст. 208 КПК України передбачено підстави затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину, за яке передбачено покарання у вигляді позбавлення волі, уповноваженою службовою особою, до яких належать такі:

- якщо цю особу застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення;
- якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, в тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказує на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин;
- якщо є обґрунтовані підстави вважати, що можлива втеча задля ухилення від кримінальної відповідальності особи, підозрюваної у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого корупційного злочину, віднесеного законом до підслідності Національного антикорупційного бюро України [9].

Дослідження підстав має перш за все практичне і прикладне значення, тому що нормами КПК України керуються слідчий, прокурор та інші службові особи, які беруть участь у здійсненні досудового розслідування, саме вони уповноважені затримувати осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення, у виключних випадках. Розуміння підстав затримання та вміння їх правильно відрізнити на практиці для запобігання свавільного обмеження права на свободу та особисту недоторканність є запорукою ефективного розслідування та формування тієї доказової бази, що в подальшому забезпечить реалізацію принципу невідворотності кримінальної відповідальності. У КПК України підстави затримання фактично є випадками правомірного обмеження права на свободу та особисту недоторканність. Вони є виключними, і жодним чином в інших випадках особу не може бути затримано, інакше це розглядатиметься як свавільне порушення конституційного права, зазначеного вище. На нашу думку, важливо акцентувати

увагу на тому, що кримінальне процесуальне законодавство в аспекті дотримання права на свободу та особисту недоторканність корелює зі ст. 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яке гарантує кожному дотримання і забезпечення цього права [5].

Під час здійснення дослідження нами проаналізовано декілька праць науковців. Деякі з них дотримуються думки про те, що підставою затримання уповноваженою службовою особою слід вважати фактичні дані про вчинення кримінального правопорушення цією особою. З цього випливає, що підстави є своєрідним запевненням в тому, що особу можна підозрювати у вчиненні кримінального правопорушення на законних підставах. Так, повертаючись до ст. 208 КПК України, маємо зауважити, що у цьому твердженні є раціональне зерно, адже містяться відомості про затримання особи відразу після вчинення злочину або замаху на злочин; наявність на тілі, одязі відповідних слідів або вказівка очевидця; наявність реальної можливості втекти у випадку вчинення конкретного злочину (корупційного характеру) тощо [9]. Таким чином, з огляду на підстави для затримання особи в уповноваженій службовій особі виникає підозра щодо вчинення особою кримінального правопорушення та необхідності його затримання. При цьому закон вимагає оцінювання ситуації для запобігання порушенню конституційних прав і свобод особи, а також наявності виникаючої підозри. Термін «виникаюча підозра» досліджуваний О.В. Капліною, яка зазначає, що «це попередній висновок про причетність особи до вчинення кримінального правопорушення, припущення, яке має бути перевірено та оцінено у сукупності зі всіма доказами» [4, с. 240].

Фігурування в процедурі та понятті затримання виникаючої підозри і взагалі поняття «підозра» спонукає до роздумів про обґрунтованість і достатність наявних фактичних даних про те, що саме ця особа вчинила кримінальне правопорушення. Повертаючись до підстав затримання, маємо зауважити, що оцінка уповноваженою службовою особою виникнення саме цієї типової ситуації є доволі суб'єктивною, тому що у цій ситуації ми маємо справу з абстрактивізмом. Модель ситуації, яка вимагає затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 208 КПК України, може виглядати по-різному: особу можуть застати, коли вона стоїть над тілом з ножем або іншим знаряддям вбивства або її можуть затримати під час виходу з помешкання вбитого, однак ні в першому, ні в другому випадках не існує гарантії того, що саме ця особа вчинила злочин. Це ще раз підтверджує суб'єктивне сприйняття уповноваженою службовою особою ситуації, наявності в ній підстав для затримання. У цьому разі рішення слід приймати, виходячи з особистого досвіду та чинного законодавства. На нашу думку, наявні випадки для здійснення затримання уповноваженою службовою особою задовольняють потреби кримінального процесу в застосуванні тимчасового запобіжного заходу для подальшого забезпечення кримінального провадження та створення доказової бази. У цьому разі слід погодитися із Д.В. Лазаревою, яка зазначає, що в кожному конкретному випадку виявлення злочину існуватиме «унікальна» сукупність даних, на підставі яких можна висунути припущення про причетність певних осіб до цієї події. Крім того, дослідниця стверджує, що процесуальні підстави затримання уповноваженою службовою особою не можуть визначатися як фактичні дані, що вказують на вчинення злочину певною особою, оскільки неможливо нормативно закріпити об'єктивні критерії достатності цих даних для підозри такого ступеня достовірності, який би виправдовував обмеження свободи та особистої недоторканності особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення без ухвали слідчого судді, суду тощо [7, с. 69–70].

Незважаючи на це, процесуальні підстави затримання уповноваженою службовою особою слід репрезентувати як типові ситуації, визначені законодавцем та узгоджені з міжнародно-правовими стандартами дотримання права на свободу та особисту недоторканність. Це надає підстави анулювати дуалістичний підхід до розуміння затримання як слідчої дії і заходу забезпечення кримінального провадження, а також до визначення правових підстав затримання як фактичних даних і типових ситуацій тощо.

Відповідно, типові ситуації паралелізуються зі стандартними службовими ситуаціями, найбільш частими і такими, що періодично повторюються. Насправді у розумінні моделі типових підстав їх, можливо, дещо більше, однак законодавцем виокремлено три конкретні варіанти розвитку подій на місці вчинення кримінального правопорушення або за його межами, які є найбільш близькими до логічного і реального [3, с. 261–263].

На момент ухвалення нового КПК України у ч. 1 ст. 208 кодифікованого Закону було закріплено лише дві підстави для затримання особи за вчинення злочину без ухвали слідчого судді: 1) якщо цю особу застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення; 2) якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, у тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказує те, що саме ця особа щойно вчинила злочин. Як уже нами було зазначено вище, ці підстави затримання особи без ухвали слідчого судді є типовими ситуаціями, сформованими на основі очевидних обставин і фактів, що вказують на можливе вчинення кримінального правопорушення конкретною особою. Однак Законом України від 12 лютого 2015 року ч. 1 ст. 208 КПК України була доповнена п. 3: «якщо є обґрунтовані підстави вважати, що можлива втеча задля ухилення від кримінальної відповідальності особи, підозрюваної у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого корупційного злочину, віднесеного законом до підслідності Національного антикорупційного бюро України».

Стосовно новації серед підстав затримання уповноваженою службовою особою слід зауважити, що вона різко відрізняється від двох інших, тому що є спеціальною і стосується здійснення затримання виключно тих осіб, які вчинили конкретний вид кримінального правопорушення. На нашу думку, ця підстава, скоріше, виражає політичну волю законодавця, ніж правову. Слід звернутися до монографічного дослідження Д.В. Лазаревої, яка акцентує увагу на цьому, відверто кон'юнктурному рішенні і розглядає його як потенційно небезпечний прецедент. Варто переглянути позицію дослідниці, яка цілком справедливо стверджує, що «кримінальні процесуальні норми не можна пристосовувати під певні ситуації, оскільки тоді закон втрачає свою універсальність і нормативність». Доволі правильно було б визнати п. 3 ч. 1 ст. 208 КПК України недоречним та скасувати його або викласти в дещо іншому формулюванні, яке матиме узагальнений вигляд, як-от «якщо існують обґрунтовані підстави вважати, що можлива втеча з місця вчинення злочину або приховування слідів його вчинення».

Висновки. Затримання в рамках кримінального процесу є дещо універсальним явищем, тому що оцінюється науковцями неоднозначно, про що свідчить дуалістичний підхід до його дослідження як заходу забезпечення кримінального провадження та слідчої дії або в розумінні підстав затримання, які сприймаються як фактичні дані або типові моделі. Останній варіант у розрізі практичної діяльності та волі законодавця сприймається дещо більше та найбільш повно характеризує підстави у розумінні варіантів. Крім цього, важливими для дослідження є праксеологічні аспекти діяльності практичних працівників під час здійснення ними затримання. Так, доречно звернути увагу на зазначення часу затримання особи під час складання протоколу затримання особи слідчим, адже, відповідно до чинного законодавства, часом затримання є фактичний час моменту затримання, тобто обмеження пересування, а не час заповнення самого бланку протоколу. На це слід звертати увагу практичним працівникам, адже в подальшому від цього залежить допустимість доказів, отриманих під час досудового розслідування. Фігурування в процедурі та понятті затримання виникаючої підозри і взагалі поняття «підозра» спонукає до роздумів про обґрунтованість і достатність наявних фактичних даних про те, що саме ця особа вчинила кримінальне правопорушення. Повертаючись до підстав затримання, маємо зауважити, що оцінка уповноваженою службовою особою виникнення саме цієї типової ситуації є доволі суб'єктивною, тому що у цій ситуації ми маємо справу з абстрактивізмом. У цьому разі рішення слід приймати, виходячи з особистого досвіду та чинного законодавства.

Новий КПК України 2012 року містив лише дві підстави для затримання особи за вчинення злочину без ухвали слідчого судді: 1) якщо цю особу застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення; 2) якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, у тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказує на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин. Однак у подальшому ці підстави були доповнені третьою, дещо спеціалізованою, яка стосується здійснення затримання виключно тих осіб, які вчинили конкретний вид кримінального правопорушення. Звертаємося до думки Д.В. Лазаревої, яка вважає п. 3 ч. 1 ст. 208 КПК України недоречним, та підтримуємо її позицію в аспекті скасування цього пункту або викладення в дещо іншому формулюванні, яке матиме узагальнений вигляд, як-от «якщо існують обґрунтовані підстави вважати, що можлива втеча з місця вчинення злочину або приховування слідів його вчинення».

Список використаних джерел

1. Аленин Ю.П. Процесуальні особливості виробництва слідчих дій : монографія. Одеса : Центрально-Українське видавництво, 2002. 264 с.
2. Білоусов О.І., Смоков С.М. Затримання підозрюваного у кримінальному процесі України : монографія. Одеса : ОЮІ НУВС, 2009. 112 с.
3. Волкотруб С.Г. Нормативне регулювання підстав затримання особи за підозрою у вчиненні злочину. *Університетські наукові записки*. 2009. № 2 (30). С. 261–264.
4. Капліна О.В. Підозра у кримінальному провадженні: поняття, ознаки, сутність. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2013. №1. С. 238–242.
5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: документ 995_004. Подано в редакції від 2 жовтня 2013 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 10.11.2021).
6. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року, в редакції від 25 листопада 2021 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 25.11.2021).
7. Лазарева Д.В. Затримання уповноваженою службовою особою у кримінальному процесі України : монографія. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. 188 с.
8. Макаренко Є.І. Щодо сутності затримання підозрюваного за новим Кримінальним процесуальним кодексом України. *Право і суспільство*. 2013. № 3. С. 126–134.
9. Малярова В.О. Тактико-криміналістичні та процесуальні основи пошуку та затримання злочинця : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 ; Національний університет внутрішніх справ. Харків, 2005. 258 с.
10. Михеєнко М.М., Нор В.Т., Шибіко В.П. Кримінальний процес України : підруч. для юрид. вузів. Київ : Либідь, 1992. 489 с.
11. Потоцький М.М. Судовий контроль за затриманням особи за підозрою у вчиненні злочину. *Правовий часопис Донбасу*. 2019. № 4 (69) С. 115–122.
12. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро та Національного агентства з питань запобігання корупції : Закон України від 12 лютого 2015 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 17. Ст. 118.
13. Уваров В.Г. Проблеми підстав затримання та взяття підозрюваного під варту в контексті європейських стандартів. *Право і суспільство*. 2012. № 3. С. 225–228.
14. Шаркова А.М. Порівняльно-правова характеристика механізмів забезпечення прав затриманого: habeas corpus, amparo de libertad та механізм реалізації права на оскарження незаконного затримання. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Вип. 1. Т. 3. С. 216–220.

Надійшла до редакції 03.12.2024

References

1. Alenin, Yu.P. (2002). Protseusualni osoblyvosti vyrobnytstva slidechykh dii: monohraf. [Procedural features of слідствеслп investigative actions]: monohraf. Odesa: Tsentralno-Ukraynske vydavnytstvo, 264 p. [in Rus.]
2. Bilousov, O.I., & Smokov, S.M. (2009). Zatrymannya pidozryvanoho u kryminal'nomu protsesi Ukrainy [Detention of a suspect in a criminal procedure of Ukraine] : monohraf. Odesa : OYuI NUVS, 112 p. [in Ukr.]
3. Volkotrub, S.H. (2009). Normatyvne rehulyuvannya pidstav zatrymannya osoby za pidozroyu u vchynenni zlochyynu [Regulatory framework of the grounds for the detention of a person on suspicion of committing a crime]. *Universytets'ki naukovy zapysky*. № 2 (30), pp. 261–264. [in Ukr.]
4. Kaplina, O.V. (2013). Pidozra u kryminal'nomu provadzhenni: ponyattya, oznaky, sutnist' [Suspicion in criminal proceedings: concept, signs, essence]. *Yurydychnyy chasopys Natsional'noyi akademiyi vnutrishnikh sprav*. № 1, pp. 238–242. [in Ukr.]
5. Konventsia pro zakhyst prav lyudyny i osnovopolozhnykh svobod [Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms]: dokument 995_004. Podano v redaktsiyi vid 02.10.2013. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (access date: 10.11.2021). [in Ukr.]
6. Kryminal'nyy protseusual'nyy kodeks Ukrainy vid 13.04.2012, v redaktsiyi vid 25.11.2021 [Criminal Procedure Code of Ukraine of 13.04.2012, in the version of 25.11.2021]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (data zvernennya: 25.11.2021). [in Ukr.]
7. Lazareva, D.V. (2018). Zatrymannya upovnovazhenoyu sluzhbovoyu osoboyu u kryminal'nomu protsesi Ukrainy [Detention by an authorized official in the criminal procedure of Ukraine]: monohraf. Dnipro : Dniprop. derzh. un-t vnutr. sprav, 188 p. [in Ukr.]
8. Makarenko, Ye.I. (2013). Shchodo sutnosti zatrymannya pidozryvanoho za novym Kryminal'nym protseusual'nym kodeksom Ukrainy [On the essence of the detention of a suspect under the new Criminal Procedure Code of Ukraine]. *Pravo i suspil'stvo*. № 3, pp. 126–134. [in Ukr.]
9. Malyarova, V.O. (2005). Takyko-kryminalistychni ta protseusual'ni osnovy poshuku ta zatrymannya zlochyntsa [Tactical-forensic and procedural principles of the search and detention of a criminal]: dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.09 / Natsional'nyy universytet vnutrishnikh sprav. Kharkiv, 258 p. [in Ukr.]
10. Mykheyenko, M.M., Nor, V.T., & Shybiko, V.P. (1992). Kryminal'nyy protses Ukrainy [Criminal procedure of Ukraine]: pidruch. dlya yuryd. vuziv. Kyiv : Lybid', 489 p. [in Ukr.]
11. Potots'kyi, M.M. (2019). Sudovy kontrol' za zatrymannyam osoby za pidozroyu u vchynenni zlochyynu [Judicial control over the detention of a person on suspicion of committing a crime]. *Pravovyy chasopys Donbasu*. № 4 (69), pp. 115–122. [in Ukr.]
12. Pro vnesennya zmin do deyakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo zabezpechennya diyal'nosti Natsional'noho antykoruptsiynoho byuro ta Natsional'noho ahentstva z pytan' zapobihannya koruptsiyi [On amendments to certain legislative acts of Ukraine on ensuring the activities of the National Anti-Corruption Bureau and the National agency for the prevention of corruption] : Zakon Ukrainy vid 12.02.2015. *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy*. 2015. № 17, art. 118. [in Ukr.]
13. Uvarov, V.H. (2012). Problemy pidstav zatrymannya ta vzyattya pidozryvanoho pid vartu v konteksti yevropeys'kykh standartiv [Problems of grounds for detention and taking a suspect into custody in the context of European standards]. *Pravo i suspil'stvo*. № 3, pp. 225–228. [in Ukr.]
14. Sharkova, A.M. (2014). Porivnyal'no-pravova kharakterystyka mekhanizmiv zabezpechennya prav zatrymanoho: habeas corpus, amparo de libertad ta mekhanizm realizatsiyi prava na oskarzhennya nezakonnoho zatrymannya [Comparative legal descriptions of mechanisms for ensuring the rights of a detainee: Habeas Corpus, Amparo de Libertad and the mechanism for realizing the right to appeal illegal detention]. *Naukovyy visnyk Kherson's'koho derzhavnoho universytetu*. Issue 1, vol. 3, pp. 216–220. [in Ukr.]

ABSTRACT

Nataliia Shumska. Practical aspects of detention by an authorized official: a study of the grounds and praxeology of the measure.

The scientific article considers the issue of determining the specific affiliation of the institution of detention within the framework of criminal procedural law. Particular attention is paid to theoretical approaches to determining the place of detention in the criminal process system, in particular, the analysis of the dualistic view of scientists who treat detention as a separate legal institution or as a component of other procedural mechanisms.

Attention is paid to the praxeological aspects of implementing the detention procedure in accordance with the provisions of the current Criminal Procedure Code of Ukraine. Attention is paid to problems that arise in the practical activities of practitioners, including the issue of compliance with procedural guarantees, the legality of restrictions on the right to liberty and personal integrity.

The grounds for detention, which are defined as lawful conditions for temporary restrictions on the right to liberty and personal integrity, are investigated. In this context, the compliance of the provisions of the criminal procedural legislation of Ukraine with Article 5 of the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms is considered. A comparative analysis of Ukrainian legislation and international standards was carried out, which allowed us to identify both positive aspects of regulation and certain shortcomings that need to be eliminated.

Key words: *detention, authorized official, temporary measure of restraint, grounds for detention, right to liberty and personal integrity.*

УДК 343.37

DOI <https://doi.org/10.32782/2078-3566-2024-4-23>

Денис ЮР'ЄВ®

старший викладач кафедри кримінального процесу
(Дніпровський державний університет внутрішніх справ,
м. Дніпро, Україна)
robocij59@gmail.com

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ З РОЗКРАДАННЯМ МАЙНА НА ПІДПРИЄМСТВАХ МЕТАЛУРГІЙНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ, ВЧИНЕНИХ СЛУЖБОВИМИ ОСОБАМИ

У статті досліджено особливості досудового розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з розкраданням майна на підприємствах металургійної промисловості, що вчиняються службовими особами. Розглянуто ключові методи запобігання таким злочинам та виявлення їх, зокрема негласні слідчі (розшукові) дії. Визначено роль аудіо- та відеоконтролю, спостереження, а також зняття інформації з електронних комунікаційних мереж у процесі розслідування. Акцентовано увагу на важливості дотримання законності, конфіденційності та збереження доказів. Надано практичні рекомендації щодо вдосконалення методів розслідування для запобігання економічним злочинам на підприємствах.

Ключові слова: *досудове розслідування, розкрадання майна, металургійна промисловість, службові особи, негласні слідчі дії, аудіо- та відеоконтроль.*

Постановка проблеми. Підприємства металургійної промисловості є ключовими елементами економіки, володіючи значними матеріальними ресурсами, зокрема сировиною, продукцією та фінансовими активами. Доступ до цих ресурсів, який мають службові особи, створює потенційні передумови для вчинення злочинів, таких як розкрадання, шахрайство або легалізація незаконно отриманих коштів. Водночас службові особи завдяки своїм посадовим повноваженням можуть використовувати складні схеми, щоб приховати злочинну діяльність, наприклад фальсифікацію документів, маніпуляцію бухгалтерськими даними або створення фіктивних компаній.

© Д. Юр'єв, 2024

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7251-9114>